

Insulte, invective, injurii. Forme lingvistice grosiere în română și franceză

Alina GANEA

1. Introducere

Lucrarea de față investighează o practică socială universală care susține ipoteza „puterii” cuvântului dincolo de granițele unei comunități sau a unei culturi: „insulte sunt un fenomen lingvistic universal, înregistrat în toate limbile și culturile, oricare ar fi perioada și varietatea avute în vedere”¹.

Abordarea formele lingvistice invectivante reprezintă un subiect sensibil atât prin natura lor licențioasă, cât și prin caracterul instabil al acestui lexic, cu puternic accent de oralitate, profund determinat social și contextual. În acest sens, o abordare comparativă (domeniul română-francez) se relevă un demers dificil, date fiind particularitățile de construcție, diversitatea lexicală și idiomatică a enunțurilor, semnificația variabilă a structurilor ofensante.

Pornind de la aceste aspecte, studiul încearcă o descriere a actului injurios, a implicațiilor sale relaționale și interacționale și a modalităților de realizare în română și franceză.

2. Insulta ca mod de (inter)acțiune. Actori, context, semnificație.

Acoperind o arie lexicală vastă², *afront / ofensă / insultă / invectivă / injurie / infamie / blasfem / defăimare / ultraj* etc. reprezintă variante ale violenței verbale, cu circulație în diferite registre, de coloratură, intensitate și consecințe diferite, care trimit la aceeași activitate de enunțare transgresivă, menită să rănească și să șocheze.

2.1. Actul de limbaj ofensator

Insulte reprezintă un fapt de limbă și nu numai, întrucât, născute pe fondul unei stări afective intense, acestea reprezintă „veritabile puneri în scenă, unde cuvântul nu este decât un mijloc de expresie” (I. Mateiu, http://lett.ubbcluj.ro/rtf-uri/Mateiu_Iuliana.htm). Atacul verbal este expresia unei intenții enunțiative decodabilă ca atare de interlocutor în funcție de efectul creat asupra acestuia, altfel spus, efectul este creator de sens, sau, cum afirmă Lagorgette (*op. cit.*, p. 39), „se consideră a fi insultă tot ceea ce rănește interlocutorul”. Obiectivul este de a reduce la tăcere interlocutorul, scos de pe scena interacțională în profitul agresorului. În fața proiectilului verbal, demnitatea interlocutorului este torpilată, umilinta publică greu de îndurat.

Fiind expresie a afectivității, insultele sunt asimilate clasei expresivelor, comunicând o intensă stare mentală negativă resimțită de locutor. Această răbufnire se poate manifesta în raport cu o acțiune, atitudine, trăsătură a interlocutorului (sau pe fondul unei acumulări anterioare) considerate ca nepotrivite de locutor în raport cu un

¹ Dominique Lagorgette, «*Insultes et conflits: de la provocation à la crise - et retour ?*», *Crises, conflits, médiations*, J. Pain et D. Leeman éds., Cahiers des Etudes doctorales de Paris 10, 5, 2006, p. 28.

² „Terminologia insultei este deosebit de variată, după cum arată uzajul locutorilor, diferitele studii care folosesc pentru a face referire la același act atât *injurie* cât și *insultă, invectivă* sau *ironie*” (*ibidem*).

anumit sistem de norme la care se poate ca cei doi să nu adere. Starea mentală combină elemente diverse: nemulțumire, indignare, ostilitate, dispreț³. Locutorul abandonează principiul pragmatic suprem «Ménagez-vous les uns les autres»⁴ și își verbalizează vehement starea în maniera cea mai ofensantă pentru interlocutor.

Situându-se în aria transgresiunilor lingvistice, acest lexic de circulație clandestină, care ia în derâdere valori fundamentale istorice, religioase, sociale, culturale, profesionale, etice etc., demonstrează puterea pe care o are *cuvântul* și potențialul său agresiv.

Ținând de interacțiunea directă, insultele pot fi adresate doar în prezența celui vizat, dar și în public, caz în care enunțarea este mult mai umilitoare. Ținta poate fi un interlocutor unic sau colectiv, sau chiar locutorul însuși⁵.

– *Iartă-mă!... iartă-mă!... Sunt un ticălos!...* (Panait Istrati, *Poveștile lui Viața lui Adrian Zografii. Moș Anghel. Les récits d'Adrien Zografii. Oncle Anghel*. Brăila, Editura Istros, 1995, p. 101)

– *Pardon!... Pardon!... Je suis un misérable!* (*ibidem*, p. 100)

Absența interlocutorului din contextul interacțiunii nu face imposibilă enunțarea ofensei verbale⁶.

Créon: *C'était un révolté et un traître, tu le savais!* (Jean Anouilh, *Antigone*, Paris, Editions de Table Ronde, 1999, p. 66).

Situational, insultele survin, de regulă, în contexte de conflict, de tensiune maximă între interlocutori și marchează un blocaj în comunicare. Invocarea unor forme lingvistice (atitudini, mimică, gesturi) grosiere, chiar vulgare, face ca impasul să fie greu, dacă nu imposibil, de surmontat. Orice premisă de colaborare interacțională este anulată, fiind ignorate toate valorile pozitive, așteptările de cooperare și negociere în conversație. De aceea la nivelul relației, proferarea unei insulte echivalează afirmării manifeste a divergențelor dintre interlocutori, acestea fiind chiar cauza enunțării licențelor verbale: „insulta se află în relația care creează enunțarea sa și nu în enunțul în care aceasta se regăsește”⁷.

2.2. Implicații interpersonale în adresarea insultelor

Insultele reprezintă o invadare violentă a teritoriului interlocutorului deoarece acestea formulează un apel și, deseori, o cerere: apelul este evident în sintaxa structurilor inectivante care actualizează structuri nominale detașate, aflate în cazul vocativ. Acest apel reprezintă o intruziune teritorială pornind de la prezumția empirică că sunt mai multe șanse de a atrage atenția cuiva printr-o interpelare ofensantă, printr-un limbaj deviant decât printr-unul conform normei: „adresarea violentă va fi mai eficientă în ceea ce privește apelul adresat, dacă aceasta vizează individul, decât în ceea ce privește funcția sa: invocarea unor puncte slabe, greșeli, handicapuri, fapte în privința

³ Dovadă stau metaforele construite cu conceptele în cauză: *plouă de insulte / injurii (pluie/grêle d'injures, d'insultes; débordement d'injures), a ajunge la insulte (en venir aux insultes, éclater en insultes, cracher des injures)* care redau intensitatea actului, starea emoțională exteriorizată și consecințele actului.

⁴ Catherine Kerbrat-Orecchioni, *La conversation*, Paris, Seuil, 1996, p. 52.

⁵ Autoinsultarea poate acompania un act de disculpă care devine mai puternic sub efectul autominimalizării.

⁶ Insulte se găsesc frecvent, în formă scrisă, lansate interlocutorilor potențiali, pe diverse suporturi: uși, copaci, ziduri etc.

⁷ Évelyne Larguèche, *L'injure, la société, l'islam: une anthropologie de l'injure*. Aix-en-Provence: Édisud, 2004, p. 36. (<http://lhomme.revues.org/document2047.html>).

căroră nu se poate face nimic (culoare, greutate, înălțime...) sau a unor aspecte care merg împotriva *doxei* (homosexualitate, castitate, rang social, partid, religie, vestimentație, mod de viață...) are potențial o altă priză asupra interlocutorului în a-l face fragil, a-l determina să își piardă calmul și să se îndoiască de sine în profitul agresorului, față de atacurile care se referă la competența profesională, mult mai ușor testabilă” (Lagorgette, *op. cit.*, p. 41).

Insulta reprezintă o marcă a superiorității ierarhice și reprezintă un taxem de poziție înaltă⁸, astfel că cel care proferează o insultă domină ierarhic interacțiunea. Autorul demolează violent imaginea publică a țintei sale prin faptul că aduce atingere demnității sale, în profitul propriei afirmări. Cu toate acestea, agresorul verbal își periclitează propria față pozitivă prin manifestarea lipsei de tact, de stăpânire de sine, prin deținerea și utilizarea unor structuri lingvistice marginale, dovedind în același timp o precară competență comunicațională. Conversația este adusă într-un punct critic, dincolo de care se poate afla agresiunea fizică: insulta este „o ultimă încercare de negociere acceptabilă social înainte de a trece la actul care atacă integritatea fizică a celuiilalt” (Lagorgette, *op. cit.*, p. 39-40)⁹.

2.3. Funcții ale insultelor

Menite să vexeze interlocutorul, insulta poate surveni într-una din fazele conflictului: pregătirea confruntării, eliberarea tensiunii conflictului pentru locutor care atinge un prag maxim, înlocuirea unei agresiuni fizice.

– *Gura, hodorogule, ce, și s-a urât cu binele?* (Eugen Barbu, *Groapa*. București, Editura Eminescu, 1975, p. 393)

– *La ferme, vieille bique! T'en as marre de la vie?* (Eugen Barbu, *La décharge*, traducere de Monica Lovinescu. București, Meridiane, 1964, p. 523)

Insultele pot fi folosite cu scop persuasiv (Lagorgette, *op. cit.*, p. 33):

– *Je resterais dans l'ombre, enquêteur occulte, rassemblant les pièces de ce puzzle qui vous échoit, et que vous reconstituerez. On n'entendra parler de moi. (...)*

– *Mr le commissaire, murmure-t-elle, je vais être franche avec vous; je savais que vous étiez un enquêteur habile, (...) mais je découvre avec une certaine surprise que vous êtes également un con, et j'ajouterais même, étant d'une nature peu complaisante, un pauvre con. Me plantant là comme un pauvre con que je me sens, sinon être déjà, mais du moins devenir à la vitesse grand V.* (San Antonio in Lagorgette, *op. cit.*).

Conflictul este anulat în acest caz deoarece ținta acesteia confirmă descrierea făcută, iar actul ofensant devine act de informare al cărui impact negativ este atenuat deoarece conținutul este acceptat de interlocutor.

Tradițional, insultele sunt mărci ale unei comunicări conflictuale¹⁰, reprezentând o formă ultimă, indezirabilă, de exprimare a dezacordului. Cu toate acestea nu sunt

⁸ Catherine Kerbrat-Orecchioni, *Les interactions verbales*. Tome II. Paris, Armand Colin, 1992, p. 75.

⁹ În acest sens, studiile (Lagorgette, *op. cit.*, p. 30) arată că femeile sunt într-o mai mică măsură așteptate să folosească forme verbale injurioase în raport cu bărbații, întrucât acestea sunt imaginea gentileții și, fiind simbolul maternității, dețin un important rol educativ în societate. În același mod, se consideră că bătrânii invocă mai puțin asemenea forme lingvistice în raport cu tinerii, fiind, la rândul lor, imagine a înțelepciunii și un model de viață.

¹⁰ Drăgan Adela & Ganea Alina, *La menace des faces dans la communication conflictuelle*. Volum IADA 2005 Cooperation and Conflict in Ingroup and Intergroup Communication, May 26-29, Selected Papers from the 10th Biennial Conference of the IADA, Bucharest 2005, Edited by Liliana Ionescu – Ruxăndoiu in collaboration with Liliana Hoinărescu, Editura Universității București, 2006, p. 69.

excluse situațiile în care insultele, formulate într-o manieră atenuată și folosite ca apelative, marchează cooperarea, fiind acceptate în contexte de familiaritate. Acestea au rolul de a confirma relația dintre interlocutori și conotează afectivitate:

Antigone: Alors, ma vieille bonne pomme rouge. (...) ma vieille pomme toute ridée. (Anouilh, *op. cit.*, p. 20)

– *Passez-m'en, Lee, vieux crocodile...* (Boris Vian, *J'irais cracher sur vos tombes*, Paris, Christian Bourgois Editeur, 1997, p. 31)

– *Qu'est-ce que c'est que ces deux poupées, Judy?*

– *Ça vous intéresse, hein, vieux marchand de catalogue?* (*ibidem*, p. 53)

2.4. Reacții la insulte

Acceptarea insultelor este dificilă și creează o reacție negativă instantanee interlocutorului care poate adopta diferite comportamente: să ignore insulta, să se sustragă conversației sau să răspundă diplomatic.

Într-o altă gamă atitudinală, interlocutorul poate să-și calibreze atacul său verbal pe măsura celui primit (*Tu ești prost! / C'est toi qui es bête!*) sau să riposteze, fie dezmințând insulta

– *Hé, fillette! Doucement! Je ne me considère pas comme un larbin, proteste le brave cornard.* (San Antonio, *Emballage cadeau*. Paris, Editions „Fleuve Noir”, 1972, p. 41),

fie negând libertatea pe care și-a luat-o interlocutorul de a-l insulta:

– *Cum îți zice, tolocacule?*

– *Da tu cine-oi fi? Nepotul lui Zmeu? se supără cel tânăr.* (Barbu, *Groapa...*, p. 303)

– *Comment tu t'appelles, mon con?*

Paraschiv se rebiffa:

– *Et toi, qui c'est qu't'es? Napoléon?* (Barbu, *La décharge*, p. 414)

Comportamentul destinatarului insultei poate fi modificat în funcție de prezența unor persoane care pot auzi cuvintele injurioase. În acest context, atacul verbal este mai greu de îndurat întrucât umilirea interlocutorului se petrece în public. Acesta poate fie să abandoneze schimbul interacțional, fie să răspundă într-o manieră diplomată, câștigul fiind reabilitarea feței sale pozitive, fie să replice locutorului insultei cu aceeași monedă, caz în care se asistă la o desfășurare de forțe care poate atinge forme extreme și chiar violența fizică.

3. Tipologie și realizatori ai insultelor

Din punct de vedere a realizării lingvistice, insultele cuprind o varietate dificil de inventariat deoarece orice structură, într-o enunțare particulară, poate deveni marcă a respingerii: „[...] în ceea ce privește clasa extrem de bogată a insultelor, doar imaginația locutorului pune limite acestei categorii lexicale (dacă se poate afirma că o asemenea clasă există)”¹¹. Această diversitate reprezintă provocarea în analiza expresivității afective și depreciative a cărei semnificație stă în lexicul folosit, intonație, sintaxă, context. Cu toate acestea, D. Lagorgette (*op. cit.*, p. 28-29) încearcă o tipologie a insultelor în urma cercetării unui corpus format din texte literare franceze din secolele al XI-lea – al XX-lea și propune trei mai clase, rezultate în cea mai mare măsură din transferuri de sens (metonimie și metaforă):

¹¹ Dominique Lagorgette, *Désignatifs et termes d'adresse dans quelques textes en moyen français*, thèse Paris X Nanterre, 1998, p. 67.

– comparația cu elemente non-umane (animale: *cochonne, vache, vautour*, substanțe: *crème de bite*);

– comparația cu elemente umane (profesii: *boucher, flic, croquemort, prostituée*, moravuri: *menteur, voleur, fainéant*, nume proprii: *harpagon*, titluri: *reine / roi des + N.*);

– atacuri care se referă la elemente inalienabile (rasă, ontotipuri, capacitățile sexuale, afilierea, etc.).

Lingvistul încheie prezentarea cu observația că tendințele în invocarea unei anumite categorii variază în funcție de epocă, regiuni, varietăți ale limbii etc.

Dicționarele bilingve de acte de vorbire (Andrei Gancz, Marie-Claude, Franchon, Margareta Gancz, *Dites-le en français! Ghid al actelor de vorbire*. București, Corint, 1991, p. 203-206) inventariază modalitățile de expresie a insultelor și propun o clasificare bazată pe criteriul aspectului vizat de structura injurioasă:

– structuri care exprimă disprețul în general: *nenorocit, netrebnic, neisprăvit, secătură, terchea-berchea, țărănoi, mârlan, țopârlan / con(ne), minable, pauvre mec, pauvre minable, bon à rien*;

– structuri care comunică disprețul cu privire la comportament: *bădăran, mitocan, mojić, necioplit / grossier personnage, mufla, espèce de brute, grosse brute, sale brute, plouc*;

– structuri care se referă la imoralitate: *bandit, canalie, escroc, ticălos, golan, derbedeu, lichea, pușlama, putoare, lepădătură, pramatie / bandit, crapule, escroc, salaud, voyou, ordure, pourriture, salope, sale mec etc*

– structuri care se referă la nebunie: *Nebunule!, Apucature!, Descreierature!, Căpiature! etc. / Espèce de fou!, Espèce de cinglé!, Espèce de dingue!, Espèce de maboul! etc.; Tu ai căpiat!, Ai înnebunit de tot! Tu ești scrântit la cap! / T'as perdu la boule, toi!, Tu es complètement fou!, Tu as le cerveau dérangé! etc.*

– structuri care se referă la prostie: *Ai minte cât o vrăbie!, Cap sec! / Espèce d'écervelé! etc.; Blegule!, Tolomacule! Cretinule! Proasto!, Neroado! / Espèce de nouille!, Dégourdi!, Crétin!, Abrutie!, Cruche! Conne! etc.; Ești un cretin! / Tu es un crétin! etc.; Ești bătut în cap!, Ești prost ca noaptea! / T'es débile!, Tu es le dernier roi des imbéciles! etc.*

Observația care se impune este că, indiferent de criteriul aplicat în clasificare, vorbitorii recurg la aceleași elemente pentru a-și exprima disprețul. Fiind vorba de verbalizarea unui comportament uman universal, invocarea acelorași elemente cu scopul de a insulta ține de o *doxa*, o experiență și cunoaștere general partajate de oameni. Desigur, creativitatea vorbitorilor unei limbi acționează fără încetare asupra acestui vocabular, iar fiecare limbă decupează diferit realitatea, astfel că putem asista la adevărate creații plastice, unice, dar, în afara acestora, cel puțin în ceea ce privește domeniile puse în comparație în lucrarea de față, există o serie de elemente general invocate în proferarea injuriilor (caracteristici fizice și morale, obiceiuri, atitudini, apartenența religioasă, politică, socială, profesională, sexuală, rasa, descendența etc.), care țin de realitatea imediată a autorilor lor. Cu cât este mai specifică structura injurioasă, cu atât decodarea sa este dependentă de context.

3.1. Realizatori:

Structurile implicate în exprimarea insultelor au reprezentare diversă, mergând de la simple interjecții până la structuri complexe și expresii idiomatice specifice. În general, acestea au structură exclamativă, cu caracteristici suprasedimentale specifice (ton al vocii, intensitate, accent). Cele mai frecvent întâlnite mijloace de redare a insultelor, alături de configurațiile izolate în corpus, sunt prezentate în cele ce urmează.

– Interjecții

Reprezentând o formă sintetică, dar intensă de comunicare a unui conținut, interjecțiile constituie unul dintre mijloacele lingvistice importante de expresie a afectivității. În varianta lor injurioasă, impactul lor stă în combinația fonică care conotează dispreț, respingere:

– **Huo! Na!** *strigă nevasta și aruncă bolovanul după ei.* (Barbu, *Groapa...*, p. 3)

– **Fichez le camp, sales bêtes!** *criait la femme en leur jetant des pierres.* (Barbu, *La décharge*, p. 3)

Interjecțiile pot forma singure un enunț sau pot figura într-un enunț mai larg care, prin conținutul său, potențează suplimentar starea exprimată de locutor:

– **Ho, nesătulelor, ho,** *că v-am adus...* (Barbu, *Groapa...*, p. 384)

– **Paix, paix, gourmandes que vous êtes, les voilà!** (Barbu, *La décharge*, p. 513)

– **Ptiu!** *blestema în timp ce așeza lemnele. Acu ți-ai găsit să mori, Gogule?* (Barbu, *Groapa...*, p. 315)

– **Bon Dieu!** *blasphémait-elle en tassant les bûches. C'est maintenant que t'as trouvé de mourir, imbécile?* (Barbu, *La décharge*, p. 428)

– Predeterminant + substantiv

În cele mai dese cazuri, acest tip de structuri actualizează un substantiv de sens negativ [**substantiv**], care poate fi însoțit de un predeterminant actualizabil prin articol hotărât, nehotărât, adjectiv posesiv sau demonstrativ:

Predeterminant => articol hotărât

– **Tâlharii!**... (Istrati, *op. cit.*, p. 259)

– **Les bandits!**... (*ibidem*, p. 260)

– **Ah! Les voyous! hurlé-je. Les petits salopards!**... *On devrait les foutre dans un pénitenciaire, ces sales mômes!* (San Antonio, *op. cit.*, p. 28)

– **Banii, escrocilor!** *striga gabroeanul.* (Barbu, *Groapa...*, p. 201)

– *L'argent, rendez l'argent, bande d'escrocs!* (Barbu, *La décharge*, p. 288)

– *Gata, puturosule? Trece de încarcă pâinea!* (Barbu, *Groapa...*, p. 185)

– *T'as fini, espèce de fainéant? Alors, charge le pain!* (Barbu, *La décharge*, p. 268)

– *Nimica nu zice, surdo! răbufni Tinca.* (Barbu, *Groapa...*, p. 321)

– *Rien, rien du tout, espèce de sourd! Répliqua Tinca, excédée.* (Barbu, *La décharge*, p. 436)

Neactualizarea predeterminantului (de tip articol) este specifică limbii franceze: *Créon: Imbéciles!* (Anouilh, *op. cit.*, p. 62)

– **Salope!** *lui lance son mari.* (San Antonio, *op. cit.*, p. 197)

– **Hoțule!** *striga Marin Roșioară.* (Barbu, *Groapa...*, p. 101)

– **Voleur!** *criait le père Roșioară.* (Barbu, *La décharge*, p. 128)

– *Cântați, mă, gasperilor!* *se supăra iar starostele, nemulțumit.* (Barbu, *Groapa...*, p. 334)

– *Alors, vous jouez, oui ou non, **rabouins** de mes deux! criait le Caïd, pris d'un nouvel accès de fureur.* (Barbu, *La décharge*, p. 451)

Predeterminant => articol nehotărât

– *Vous êtes **un sauvage**, dit-elle.* (Vian, *op. cit.*, p. 127)

– *Vous êtes **une brute!***

– *Non, dis-je, je suis un homme.* (*ibidem*, p. 80)

– *Elle me dit que je suis **un salopard, une ordure, un..., un... et un porc galeux.*** (San Antonio, *op. cit.*, p. 157)

– *Păi ce să vrea cu **un pârlit** ca mine?* (Barbu, *Groapa...*, p. 157)

– *Moi? Qu'est-ce que ça pourrait bien désirer **un pauvre type** comme moi?* (Barbu, *La décharge*, p. 233)

Predeterminant => adjectiv demonstrativ

– *Ce? Un prieten al tău, **măimuțoiul ăsta?!*** (Istrati, *op. cit.*, p. 329)

– *Quoi? Un ami, à toi, cet **épouvantail?*** (*ibidem*, p. 328)

Folosirea demonstrativului în forma sa neaccentuată în limba română intensifică efectul depreciativ.

– *Qui c'est c' **con-là!*** (San Antonio, *op. cit.*, p. 34)

În limba franceză, elementul adverbial *là* susține exprimarea judecății negative, marcând distanța locutorului în raport cu subiectul vizat, cu acțiunile sau atitudinea sa.

În multe situații, substantivul în sine nu constituie o insultă, ci doar în lectura sa metaforică care asimilează indirect interlocutorul unei clase degradante:

– *Ai farmece-n **labă**, le potrivești, ai?* (Barbu, *Groapa...*, p. 56)

– *T'as **la peluche** enchantée, ou bien quoi?* (Barbu, *La décharge*, p. 69)

– *Lève **tes pattes**, espèces de cloche! m'ordonne une voix plus caverneuse que le gouffre de Padirac* (San Antonio, *op. Cit.*, p. 234).

Uneori, interpretarea injurioasă a unei structuri se relevă doar după o lectură de tip sinecdocă:

– *Are **limbă afuristă**...* (Barbu, *Groapa...*, p. 156)

– ***Quelle vipère!*** (Barbu, *La décharge*, p. 232)

– **Substantiv + de + substantiv**

Această configurație prezintă două substantive în structură prepozițională, dintre care cel dintâi de sens injurios (*pacoste, drac, nenorocit, nemernic, idiot, scârbă* etc.) califică pe cel de al doilea, care lexemizează în general un hiperonim (*copil, mașină* etc.) sau un nume propriu:

– *Ce să fie, cu **pacostea de bărbat**. De la o vreme nu își mai vede de casă. Parcă-l mănâncă ceva...* (Barbu, *Groapa...*, p. 360)

– *Que voulez-vous que ce soit? Un de **ces garnements de maris!** Depuis quelque temps, il néglige sa maison... Sûr que quelque chose le démange...* (Barbu, *La décharge*, p. 484)

– ***Saloperie de route!** grommela encore Culloughs.* (Vian, *op. cit.*, p. 205)

– **Substantiv + de + substantiv**

Spre deosebire de cazul anterior, în același tip de structură prepozițională, primul substantiv are sens generalizant (*specie, neam, rasă* etc.) referind la gen, iar cel de-al doilea, injurios, califică genul.

– *Lève tes pattes, **espèce de cloche!** m'ordonne une voix plus caverneuse que le gouffre de Padirac* (San Antonio, *op. cit.*, p. 234).

Rom: *neam de golan etc.*

– **Substantiv + substantiv** (caz genitiv)

Având ca efect multiplicarea injuriei, aceste structuri, deosebit de intense ca efect, conțin două substantive de sens negativ, în structură genitivă:

– *Ho, cobea dracului, îl potoli Mitică Ciolan, cât te-ai văita, mai bine ai porni-o la drum!* (Barbu, *Groapa...*, p. 371)

– *Oh, ça va, 'spèce de pleureuse! le semonça Mitică Ciolan. Au lieu de te nous lamenter, on ferait mieux de démarrer!* (Barbu, *La décharge*, p. 497)

Spre deosebire de limba română, unde impactul insultei este intensificat de interjecție, varianta franceză este mult mai atenuată la nivelul semantismului constituenților implicați.

– **Adjectiv**

Adjectivul cu sens peiorativ apare în structuri predicative nominale.

– *Vous êtes idiote, Judy.* (Vian, *op. cit.*, p. 54)

– *Nu cumva ești zevzec?* (Istrati, *op. cit.*, p. 73)

– „*Tu n'es pas fou?*” *gronda-t-elle sourdement.* (*ibidem*, p. 72)

– *Judy, lui dis-je, vous êtes dégueulasse.* (Vian, *op. cit.*, p. 69)

Unele structuri își capătă valoarea depreciativă grație elementelor suprasegmentale (ton al vocii) și al mimicii:

– *Vous êtes malade?* (*ibidem*, p. 180)

– **Predeterminant + adjectiv^{+/-} + substantiv^{-/+}**

Combi-națiile de acest tip prezintă, de regulă, ca predeterminant articolul nehotărât, iar adjectivul și substantivul se completează reciproc ca sens: adjectivul de sens pozitiv poate fi folosit ca element care potențează sau dezamorsează sensul negativ comunicat de substantiv, în timp ce un substantiv folosit drept caracterizant poate fi acompaniat de un adjectiv calificativ de sens negativ, chiar vulgar.

– **Adjectiv** => element de potențare a substantivului

– *Vieille salope! Ne puis-je m'empêcher d'invectiver* (San Antonio, *op. cit.*, p. 98).

– *Vous êtes un parfait goujat!*

– *Excusez-moi, je n'ai pas le temps d'apprendre les bonnes manières.* (Vian, *op. cit.*, p. 74)

Rom: *mare mincinos / șmecher bătrân / bun demagog etc.*

– **Adjectiv** => element de dezamorsare a substantivului

Créon: Un petit fêtard imbecile, un petit carnassier dur et sans âme, une petite brute tout juste bonne à aller plus vite que les autres avec ses voitures, à dépenser plus d'argent dans les bars. (Anouilh, *op. cit.*, p. 87)¹²

Rom: *sălbatic mic etc* (în limba română se pot folosi diminutivele: *drăcușor etc.*)

– *Pas plus difficile que ça, petit malin!* (San Antonio, *op. cit.*, p. 239)

În același tip de structură poate ocura orice adjectiv calificativ, de sens negativ, alături de un substantiv:

– *Vous êtes une foutue garce, Ann. Et une criminelle* (*ibidem*, p.232).

¹² Sufixarea reprezintă una dintre resursele lexicale importante în formarea cuvintelor de sens injurios: sufixele depreciative (rom.: *-aș* → *poetaș*, *-oi* → *căsoi*, etc.; fr.: *-ard* → *faiblard*, *-âtre* → *blanchâtre*, *-asse* → *fadasse*).

În franceză, adjectivul posesiv nu este exclus în această combinație, marcând distanța pe care și-o ia locutorul în raport cu cel vizat de insultă.

Antigone: Dis-leur de me lâcher, avec leurs sales mains. Ils me font mal.

Le garde: Leurs sales mains? Vous pourriez être polie, Mademoiselle...Moi je suis poli... (Anouilh, *op. cit.*, p. 56)

La nourrice: (...) Tu étais ma préférée malgré ton sale caractère (*ibidem*, p. 20)

– **Verb/locuțiune verbală**

Realizările lingvistice de acest tip sunt diverse, în funcție de resursele limbii. Structura verbală în cauză poate comunica direct disprețul (*a-i fi silă/scârbă* etc.), dar și indirect prin referințe metaforice interpretabile strict contextual (*a rage, a urla* etc.), prin exprimare în registru vulgar (*a șuti* etc.), asimilând interlocutorul unei lumi infame:

– **Mi-e scârbă de tine, arhonte! Haide, dă-mă pe mâna gădelui!** (Istrati, *op. cit.*, p. 215)

– **Tu me dégoûtes, archonté! Allons, livre-moi à ton bourreau** (*ibidem*, p. 214).

– **Expresii idiomatice**

Expresiile idiomatice țin de specificul cultural al unei comunități și oglindesc, într-un grad foarte înalt, particularitățile acesteia. Inventarul acestora este vast și în continuă evoluție, cu toate acestea, din punct de vedere conceptual, se remarcă o tendință partajată de cele două limbi luate în considerare de a invoca unele entități, obiecte sau denumiri care țin de domeniul religios.

– **Paștele și grijania!** (*ibidem*, p. 217)

– **Sacrés noms de tous les Anges du ciel! jura le forgeron** (*ibidem*, p. 216-218).

– **Să vă ia dracii cu blagoslovenie cu tot! O să-mi simțiți cremenele și cocoșii armelor!**... (*ibidem*, p. 255)

– **Au diable! Ça va bien, la bénédiction, mais vous aller abîmer tous les silex et les chiens des fusils!** (*ibidem*, p. 256)

– **Où que t'es, nom d'Dieu d'merde? gronde le master** (San Antonio, *op. cit.*, p. 166)

3.2. Realizarea insultelor în română și franceză

Încercarea de a pune în paralel structurile injurioase relevate de corpus¹³ în română și franceză, ne aduce la concluzia că mijloacele de expresie și structurare a violenței verbale sunt similare, ceea ce vine să ilustreze premisa de la care am pornit studiul de față. Verbalizând o atitudine universală a omului în raport cu semenii săi sau cu lumea, insultele cunosc aceleași conceptualizări (atitudini, trăsături morale și fizice, categorii profesionale, apartenență religioasă, socială, politică etc.) și se realizează prin aceleași mijloace lingvistice (interjecții, substantive, adjective etc.), dispuse în structuri similare. Diferențele de structurare relevate în această analiză sunt locale (luând în considerare corpusul restrâns consultat) și vizează relevarea unor preferințe de formulare a insultelor în cele două limbi puse în contact. Acestea se datorează în mare parte alegerii traducătorului, constrângerilor lexicale și morfosintactice specifice limbii și practicilor discursive.

Printre diferențele de structurare izolate, menționăm:

¹³ Corpusul însumează secvențe extrase din opera unor scriitori români tradusă în limba franceză (Eugen Barbu), scriitori români de expresie franceză (Panait Istrati), dar și a unor scriitori francezi (Jean Anouilh, Boris Vian, San Antonio). Alegerea a fost determinată de stilul oral al unora dintre aceste opera (E. Barbu, B. Vian, San Antonio), analiza neexcluzând o incursiune și într-un registru mai puțin licențios (J. Anouilh, P. Istrati).

- schimbarea unității gramaticale care redă insulta
[interjecție ⁻] → [interjecție ⁺] + [substantiv ⁻]
 - **Ptiu!** *blestema în timp ce așeza lemnele. Acu ți-ai găsit să mori, Gogule?* (Barbu, *Groapa...*, p. 315)
 - **Bon Dieu!** *blasphémait-elle en tassant les bûches. C'est maintenant que t'as trouvé de mourir, imbécile?* (Barbu, *La décharge*, p. 428)
- Parțial, structura din limba țintă este păstrată, în afara distribuției diferite a sensului depreciativ în enunț: sensul injurios a interjecției este redat în limba franceză prin substantivul detașat la sfârșitul enunțului, aflat în vocativ.
- Cazul următor reorganizează în întregime structura enunțului în limba țintă:
- [interjecție ⁻] → [imperativ ⁻] + [adjectiv ⁻] + [substantiv ⁻]
 - **Huo! Na!** *strigă nevasta și aruncă bolovanul după ei.* (Barbu, *Groapa...*, p. 3)
 - **Fichez le camp, sales bêtes!** *criait la femme en leur jetant des pierres.* (Barbu, *La décharge*, p. 3)
- atenuarea insultei în limba țintă
[interjecție ⁻] + [substantiv ⁻] → [interjecție ⁺] + [substantiv ⁻]
- **Ho, nesătulelor, ho,** *că v-am adus...* (Barbu, *Groapa...*, p. 384)
 - **Paix, paix, gourmandes que vous êtes,** *les voilà!* (Barbu, *La décharge*, p. 513)
- Cumularea mărcilor disprețului nu se realizează și în limba țintă, unde insulta se actualizează doar la nivelul apelativului.
- potențarea insultei în limba țintă
- Acest procedeu ține de nivelul lexical:
- *apelativul injurios din limba sursă poate fi mai nuanțat în limba țintă printr-o structură prepozițională*
- [substantiv ⁻ (plural)] → [substantiv colectiv ⁺] + [substantiv ⁻ (plural)]
 - **Banii, escrocilor!** *striga gabroveauul.* (Barbu, *Groapa...*, p. 201)
 - **L'argent, rendez l'argent, bande d'escrocs!** (Barbu, *La décharge*, p. 288)
 - [substantiv ⁻ (singular)] → [substantiv ⁺] + [substantiv ⁻ (singular)]
 - **Gata, puturosule?** *Treci de încarca pâinea!* (Barbu, *Groapa...*, p. 185)
 - **T'as fini, espèce de fainéant?** *Alors, charge le pain!* (Barbu, *La décharge*, p. 268)
 - **Nimica nu zice, surdo!** *răbufni Tinca.* (Barbu, *Groapa...*, p. 321)
 - **Rien, rien du tout, espèce de sourde!** *répliqua Tinca, excédée.* (Barbu, *La décharge*, p. 436)
 - *echivalentul injurios este mult mai puternic în limba țintă*
 - **Ce? Un prieten al tău, maimuțoiul ăsta?!** (Istrati, *op. cit.*, p. 329)
 - **Quoi? Un ami, à toi, cet épouvantail?** (*ibidem*, p. 328)
 - **Are limbă afuristă...** (Barbu, *Groapa...*, p. 156)
 - **Quelle vipère!** (Barbu, *La décharge*, p. 232)
- Dar și reversul este posibil, impactul combinației din limba sursă fiind parțial redat în limba țintă prin semantismul elementelor implicate în structura prepozițională.
- **Ho, cobea dracului,** *il potoli Mitică Ciolan, cât te-ai văita, mai bine ai porni-o la drum!* (Barbu, *Groapa...*, p. 371)
 - **Oh, ça va, 'spèce de pleureuse!** *le semonça Mitică Ciolan. Au lieu de te nous lamenter, on ferait mieux de démarrer!* (Barbu, *La décharge*, p. 497)

4. Concluzii

Situate în aria afectivului, la polul opus adresărilor afectuoase, insultele reprezintă forme ale violenței verbale și constituie abateri de la norma lingvistică și socială, cu efecte negative intense asupra interlocutorului. Contextual, acestea survin în situații conflictuale când locutorul verbalizează lipsa de respect față de interlocutorul său, dar, în aceeași măsură, acestea pot ocura și pe fondul unei comunicări cooperante, fiind o marcă de recunoaștere afectivă și de confirmare relațională. În fața atacului verbal, interlocutorul poate să și-l asume, dar îl poate de asemenea dezminți sau contesta.

Tipologic, insultele se situează pe trei mari axe (comparația cu elemente non-umane, umane și referințe la elemente inalienabile), iar ca mijloace lingvistice de realizare, acestea cunosc structuri care merg de la o simplă interjecție la configurații complexe și structuri idiomatice. Analiza comparativă română-franceză relevă aceleași preferințe conceptuale în exprimarea insultelor, mijloace lingvistice de expresie comparabile și similitudini structurale. Producțiile plastice rezultate reflectă percepția individului asupra lumii, modul în care acesta înțelege să o sancționeze și capacitățile sale creative. Studiul se înscrie astfel în seria analizelor sociolingvistice care vizează contactul limbilor și al culturilor, cu accent pe descrierea și funcționarea unui joc verbal frecvent practicat și analiza producțiilor rezultate.

Bibliografie

- Drăgan Adela & Ganea Alina, *La menace des faces dans la communication conflictuelle*. Volum IADA 2005 Cooperation and Conflict in Ingroup and Intergroup Communication, May 26-29, Selected Papers from the 10th Biennial Conference of the IADA, Bucharest 2005, Edited by Liliana Ionescu – Ruxăndoiu in collaboration with Liliana Hoinărescu, Editura Universității București, 2006, p. 65-72.
- Gancz, Andrei, Franchon, Marie-Claude, Gancz, Margareta, *Dites-le en français! Ghid al actelor de vorbire*. București, Corint, 1991.
- Kerbrat-Orecchioni, Catherine, *Les interactions verbales*. Tome II. Paris, Armand Colin, 1992.
- Kerbrat-Orecchioni, Catherine, *La conversation*. Paris, Seuil, 1996.
- Lagorgette, Dominique, *Désignatifs et termes d'adresse dans quelques textes en moyen français*, thèse Parix X Nanterre, 1998.
- Lagorgette, Dominique, «*Insultes et conflits: de la provocation à la crise - et retour ?*», *Crises, conflits, médiations*, J. Pain et D. Leeman eds., Cahiers des Etudes doctorales de Paris 10, 5; 2006, p. 26-44.
- Larguèche, Évelyne, *L'injure, la société, l'islam: une anthropologie de l'injure*. Aix-en-Provence: Édisud, 2004. (<http://lhomme.revues.org/document2047.html>).
- Mateiu, I., http://lett.ubbcluj.ro/rtf-uri/Mateiu_Iuliana.htm

Izvoare

- Anouilh, Jean, *Antigone*, Paris, Editions de Table Ronde, 1999.
- Barbu, Eugen, *Groapa*, București, Editura Eminescu, 1975.
- Barbu, Eugen, *La décharge*, traducere de Monica Lovinescu. București, Meridiane, 1964.
- Istrati, Panait, *Poveștile lui Viața lui Adrian Zografi. Moș Anghel. Les récits d'Adrien Zograffi. Oncle Anghel*, Brăila, Editura Istros, 1995.
- San Antonio, *Emballage cadeau*, Paris, Editions „Fleuve Noir”, 1972.
- Vian, Boris, *J'irais cracher sur vos tombes*, Paris, Christian Bourgois Editeur, 1997.

Insultes, invectives, injures. Formes linguistiques grossières en roumain et en français

Les insultes, souvent classées comme moyen de communication asociale, en rupture avec la politesse, représentent des manifestations linguistiques d'un jugement négatif à l'égard d'un interlocuteur, ayant un fort effet rabaissant pour l'insulté, de même que pour l'auteur de l'acte. Elles apparaissent comme des marques du conflit dans la communication et sont censées humilier et porter atteinte à la dignité et à l'honneur.

Dans une approche discursive, les insultes comme formes de l'offense verbale, sont déterminées contextuellement de manière que toute séquence puisse potentiellement devenir vexante. Malgré cette variabilité, il y a des formules favorites d'actualisation de l'offense verbale: l'invocation des noms d'animaux, des références raciales, l'évocation des noms propres aux connotations négatives, des qualifications physiques et morales dégradantes etc.

Cette approche propose une analyse de la structuration et du fonctionnement des insultes en roumain et en français.

*Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați
România*